

Čipka-kera neprolazna ljepota

(Tekst je preuzet sa Kataloga izložbe "Čipka, kera - neprolazna ljepota, (Banja Luka, Gračanica, Tešanj)" koja je održana 7. 7. 2006. godine u Sarajevu. Na izložbi je uzelo učešća 12 žena koje se bave keranjem iz Gračanice, 4 iz Banja Luke i jedna iz Tešnja)

SVETLANA BAJIĆ

.....

NEKA DJELA stvorena u domenu tekstilnog stvaralaštva i danas se doimaju kao svojevrsan spomenik-vizija, ne samo znanih i neznanih pojedinaca, nego i cijelog bosanskog naroda.

Stvaralački zanos naših, uglavnom bošnjačkih žena, koji je od davnina bio naglašen prisutan na bosanskohercegovačkim prostorima, proizveo je jednu vrlo specifičnu kulturu rijetke ljepote, naglašene raznovrsnosti i neizmjernog bogatstva keranu čipku ("kere"). U njima je satkana, slobodno se može reći, neka vrsta kolektivne nade kao snažna i nepokolebljiva protivteža tamnoj strani istorije, koja se na ovim podnebljima pojavljivala u dugim razdobljima razaranja i patnji, a posebno u posljednjoj deceniji prošlog stoljeća.

Izložba pod nazivom "Čipka-kera-neprolazna ljepota", polazeći od ovako intoniranih razmišljanja o ovoj vrsti ženskog stvaralaštva, ima za cilj da, upravo na primjeru odabranih kera iz nekih banjalučkih, gračaničkih i tešanjskih porodica, pokaže i afirmiše taj ima-

ginaran stvaralački, i uprkos brojnim životnim nesklonostima, uvijek istrajan rad naših žena kao vrhunski domet ukrasnog tekstilnog umijeća, koji će kao takav zasigurno biti utkan u našu kulturnu baštinu.

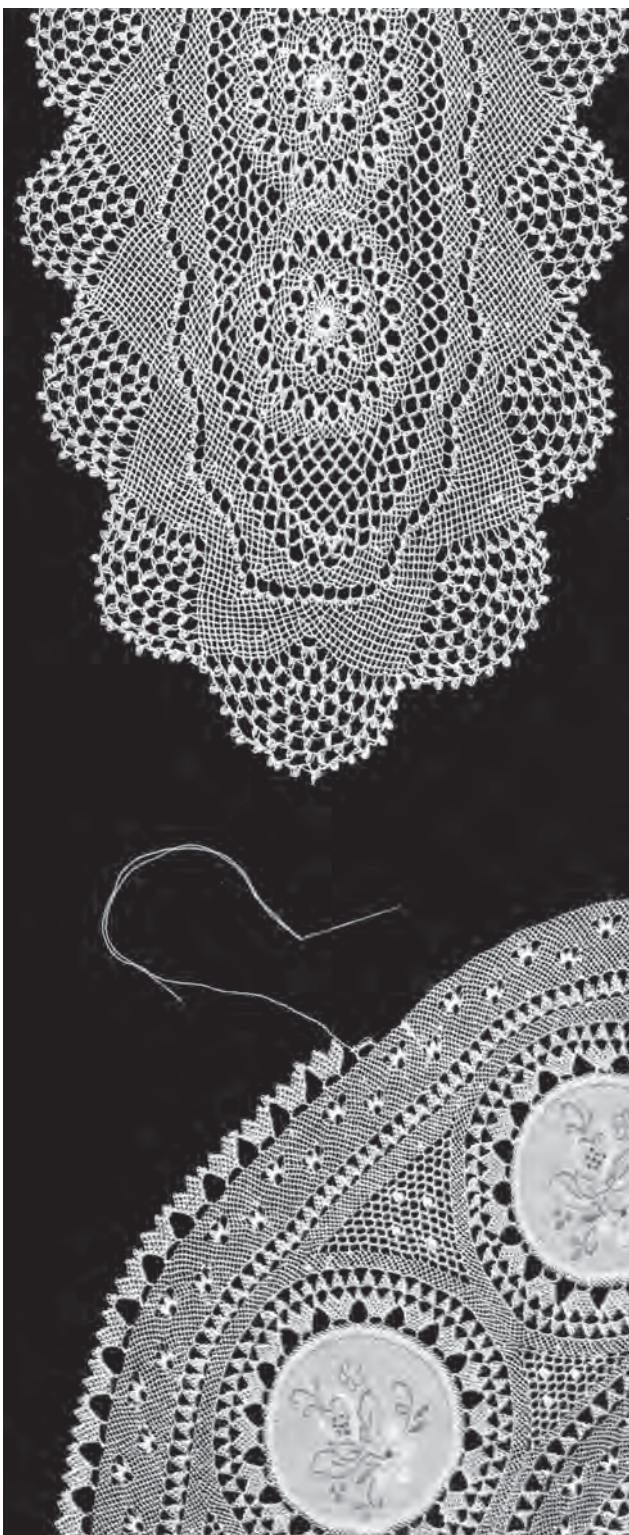
I ovoga puta "Asocijacija za interkulturalne aktivnosti i spašavanje naslijeđa Bosne i Hercegovine" (AiAsn-a BiH) sa inicijatorima priređivačima ove specifične i lijepe izložbe, ostaje dosljedna provjerenoj programskoj koncepciji svoje djelatnosti, u prezentiranju različitih vidova kulturnog naslijeđa Bosne i Hercegovine.

S obzirom na ograničen broj predmeta koje su ponudile ugledne porodice iz Banja Luke, Gračanice i Tešnja, katalog ove po obimu male izložbe, urađen je više s namjerom da ilustruje neke primjerke čipke-kere neobične ljepote, maštovitosti i virtuoznosti, nego s pretenzijama da bude uvod u studiju o ovoj vrsti likovne narodne umjetnosti, poznate u našoj zemlji i šire. Potrebno je ukazati na jedan svojevrsan kuriozitet da se čipka-kera na ovaj način do sada nije prezentirala javnosti, zazvučaće paradoksalno, jednostavno nije

čak nikada bila predmet posebnog izučavanja ni u stručnoj ni u naučnoj literaturi.

Ovo je tek pokušaj da se neke zaboravljene tehnike ručnog rada vrate u upotrebu i učine zanimljivim savremenoj ženi, modnim kreatorima, dizajnerima i sl., posebno da se ova tradicija sačuva kroz organizovanje kurseva keranja za mlade djevojke. Ova vrsta stvaralaštva, ne samo što zahtijeva mirnu ruku, bistre oči i neizmjereno strpljenje koje posjeduju mlade djevojke i koje bi svojom mladosti pridonijele očuvanju budućnosti kera. Uvjereni smo da ne nedostaje ljubavi i urođene privrženosti prema ovoj vrsti ručnog rada, jer, i danas se gotovo u svakoj bosanskoj kući može naći ponešto od onog što je keranjem postalo tradicijsko naslijeđe. Dodali bi da se danas, s ponosom može konstatirati da tehnika izrade ove čipke ima posebnu karakteristiku, koju su prepoznali i stručnjaci u inostranstvu, tako da naše žene u dijaspori (Danska, Holandija, Norveška, Švedska i dr.) vode kurseve o izradi ove čipke za strance, koje nalaze svoju primjenu kao aplikacije na donjem rublju, odjeći ili u enterijeru.

Tu porodičnu tradiciju izrade čipke od najranijih dana, potrebno je samo produbiti sviješću o vrijednosti kera kao unikatnog predmeta, o njezinoj jedinstvenosti na ovim našim prostorima i simboličnoj sponi s prošlošću, pa prema tome i vlastitom identitetu. Kvalitetnom ponudom, čipka – kera bi mogla postati bosanskohercegovački suvenir, a zbog svoje originalnosti i jedinstveno-

Detalj iz kataloga "Čipka, kera - neprolazna ljepota"

sti, ona bi mogla postati i prepoznatljiv simbol našeg podneblja.

Čipka-kera - prozračna, šupljikava, krhka tvorevina, proizvod ljudskih ruku, godinama je oblikovana maštom i vještinom brojnih bezimenih žena, rođenih na ovom našem podneblju i bila je uvijek veoma cijenjena. Izrađivana je u seoskim sredinama, ali i u gradovima, kod hrišćanki, ali i kod muslimanki, koje su u ovoj prefinjenoj i nimalo lakoj tehnici ručnog rada, dostigle najvišu tehničku razinu. I dok su za izradu kera Hrvatice i Srпкиnje koristile uglavnom laneni i deblji pamučni konac, Bošnjakinje su ih izrađivale od finijeg tankog konca, a naročito od raznobojne svile i zlatne niti. No kere kakve su izrađivale hrišćanke seljanke, kojima su ukrašavani rubovi na platnenim dijelovima odjeće: na rukavima, okovratnicima, skutima i dr., gdje su se često pri njihovoj izradi dodavale i perle (Derventa, Tešanj, Rama i dr.) više se uglavnom ne rade.

Bošnjakinje su čipku-keru kemale tankom šivaćom iglom na više načina kao što to rade još i danas. Na prvi način iglom s kukicom napravile bi lančić, gajtan, beden, odnosno sindžirak, a zatim bi šivaćom iglom slobodnim komponovanjem niti konca i spajanjem raznih čvorića oblikovali kere sa motivima raznih vrsta svijeća, lišća, plodova, životinja, predmeta i dr. Tako su prema raznovrsnim raskošnim i živopisnim motivima kere i dobijale nazive. Motivi svijeća i lišća su bili i ostali najbrojniji poput: dragoljube, zumbulići, behar, sabahčići, menduhice, karanfili, šeboji, jorgovani, smilje, vuhaj-ruže, janje, dri-

jemovci, hrastov list, borić, djetelina sa dva lista i dr. Pored motiva cvijeća, korišteni su i motivi plodova u divnim pastelnim bojama sa nazivima: jagode, papričice, paradajz, trešnje, dupla riža, zatim tu su i nazivi za razne životinje: zečiči, šišji zubi ili predmeti i pojave: korpice, kartice, svatovi, zvjezdice ili samo najjednostavniji zupčići.

Osim kera, koje su rađene po rubovima tkanina (šivaćom iglom i iglom sa kuglicom) keralo se i samostalno, samo sa šivaćom iglom.

Bošnjakinje su njegovale i izradu kera, koje su još uvijek u upotrebi u Gračanici i Tešnju, a to je izrada kera pomoću firgeta, žice u obliku duge ukosnice i igle sa kukicom, pa se ta-

kve kere i zovu firget kere. Ova tehnika rada izvodi se tako što se dužinom firgeta omota svilena nit jedne boje, a zatim se okolo poput spirale gusto omota svilena nit druge boje, potom se spirale međusobno spoje lančićem izrađenim iglom sa kukicom. Tada se firget izvuče i nastavi se sa izradom slijedeće kere. Motiv ovih kera podsjeća na štapiće.

Osim šivaćom iglom i firgetom, Bošnjakinje su izrađivale i čipku keru, zvanu mekik. One se rade uz pomoć malog čunka na kome se prethodno namota konac željene boje. U procesu rada formiraju se mali polukrugovi i krugovi vezani čvorićima i petljama. Kera mekik je vrlo uska i ima jednostavne motive (riža, lepirice) koja se prišiva naknadno na rub tkanine.

Dok je čipka-kera imala uglavnom ulogu u ukrašavanju rubova pojedinih dijelova odjeće: pokrivala za glavu (jemenija, šamija, namaz bezova), što imamo priliku da vidimo na izložbi košulja (svakodnevnih, spavaćih, svećanih), benkica, kapica i učkura za djecu, rubova, bošćaluka i njihovog sadržaja (jagluka, učkura, čevrmi i dr.), bošće iz takuma za knivenje mlade, ukrasnih mahrama, postelnog rublja, peškira za sećije i drugog, ona u novim uslovima smjene carstva (Osmanskog i Austrougarskog) dobija i novu ulogu. Pod uticajem zapadne mode i načina odijevanja koja se širi na sve slojeve građanskog društva početkom 20. stoljeća, čipka kera dobija novu ulogu. Ona se sada koristi za izradu kragni na bluzama, žaketima, haljinama, školskim keceljama ili kao ukrasni dio, umetnut ili obrubljen na stolnjacima, zavjesama, svatovskim maramicama i sl. U opremanju i dekorisanju enterijera, čipka kera se prvih decenija 20. stoljeća osamostaljuje u vidu miljea i postaje ukras na tacni, peškumu, stolu, komodi, policama na vitrini itd.

Značajan doprinos razvoju kera miljea dale su Bošnjakinje iz Banja Luke tako što su uz ustaljene tehnike rada keranjem tankom šivaćom iglom i koncem DMC 70 bijele ili drap boje, umetale kružne goblene cvjetnih motiva, nastalih pod uticajem baroka, rokokoa i secesije. Ta čipka-kera dobila je u prvoj polovini 20. stoljeća atribut "banjalučka

kera", gdje su se desetine vrijednih ruku Bošnjakinja iz Banja Luke izborile za njen istinski statusni simbol. Na izradi jednog miljea, neovisno kolike veličine bio, nije radila samo jedna žena, nego u pravilu dvije. Jedna je na tankom platnu tursoru ili markizetu vezla polukršticićima motive od raznobojnog konca u vidu cvjetnih grančica, ruža i drugog, a druga je kerala željenu dimenziju miljea, uz mnoštvo različitih motiva: rupije, riblje kosti, kurnjevac, kuglice, zvjezdice, bademka, zubac, vižuge, mašnice i dr. Izrada kera na ovaj način postaje izvor prihoda za mnoge žene. Banjalučke kere postaju prepoznatljive i cijenjene na širim prostorima Balkana. Danas se banjalučke kere keraju uporedo sa miljeima bez goblena i u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine, što se i vidi i na ovoj izložbi. Miljei su postali i sastavni dio modernih enterijera kao ukras na mnogim mjestima u domu, pa i uokvirenim na zid kao slika.

Iako znamo da čipke kere, izložene na ovoj izložbi čuvaju u sebi arhaične vrijednosti, naslijeđene iz minulih vremena, koje su, usvojene i prilagođene novoj modi i običajima, prenosile generacije sve do našeg vremena, ipak se ne možemo osloboditi utiska da svaki od ovih izloženih predmeta ne nosi u sebi neku tajnu, tajnovitu želju i poruku skrivenu od drugih, koja živi u predmetu u kojem su utkana lična osjećanja, tuga, nadanja, iščekivanja, vjerovanja, radost ...

LITERATURA:

1. Zorica Janjić, Ženski ručni radovi u starom Sarajevu, *Katalog izložbe*, Muzej Sarajevo, Sarajevo 1964.
2. Bratislava Vladić-Krštić, Tekstilna radinost u okolini Dervente, *Glasnik zemaljskog muzeja Sarajevo, Etnologija*, sv. 30. 31., Sarajevo 1978.
3. Svetlana Bajić, Osnovne karakteristike tekstilne radinosti tešanskog kraja, *Glasnik zemaljskog muzeja Sarajevo, Etnologija*, sv. 41. 42., Sarajevo 1987.
4. Marica Filipović, *Tekstilne rukotvorine Hrvata u Rami*, Sarajevo 2006. (tekst u pripremi za štampu)

Podaci o kerama koje su pružile porodice koje su ustupile predmete za izložbu.